

**MERI-LAPIN YMPÄRISTÖTERVEYS-
VALVONNAN
VALVONTASUUNNITELMA
VUOSILLE 2020-2024**

Sisällys

1 Johdanto.....	3
2 Meri-Lapin ympäristöterveysvalvonnan valvontayksikkö	4
2.1 Toiminta-alue ja valvontakohteet	4
2.2 Valvontakohderekisteri/Tietojärjestelmä	4
2.3 Valvonnan resurssit ja tehtävät.....	5
2.4 Koulutus ja koulutussuunnitelma	6
2.5 Valvonnan maksullisuus	6
2.6 Viranomaisyhteistyö	8
2.7 Yhteistyö toimijoiden kanssa	8
2.8 Viestintä ja valvonnan näkyvyys	8
3 Valvonta.....	9
3.1 Yleistä.....	9
3.2 Tarkastuksen sisältö ja tavoitteet.....	9
3.3 Näytteenottosuunnitelma ja tutkiminen	10
3.4 Laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu	11
3.5 Laatutyö ja laatujärjestelmät	11
4 Erityistilanteisiin varautuminen	12
4.1 Toiminta ja viestintä erityistilanteissa.....	12
5 Valvontasuunnitelman hyväksyminen.....	12
6 Suunnitelman toteutumisen arviointi.....	12

Liitteet

Elintarvikevalvonnan valvontasuunnitelma vuodelle 2020

Terveystieteiden valvontasuunnitelma vuosille 2020-2024

Tupakkalain ja nikotiinivalmisteiden valvontasuunnitelma vuosille 2020-2024

1 Johdanto

Ympäristöterveydenhuolto on osa ennaltaehkäisevää kansanterveystyötä, jonka tehtävänä on yksilöön, väestöön ja elinympäristöön kohdistuva terveyden edistäminen sekä sairauksien ja tapaturmien ehkäisy.

Kunnan valvontasuunnitelma on valvontaa ohjaava suunnitelma, johon on koottu ympäristöterveydenhuollon valvonta yleisesti ja toimialakohtaisesti. Terveydensuojelu-, tupakka- ja elintarvikelaeissa kuvataan kunnan valvontasuunnitelmalle asetetut vaatimukset. Edellä mainittujen lakien mukaan kunnan on laadittava ja hyväksyttävä säännöllistä valvontaa koskeva ympäristöterveydenhuollon toimialoja koskeva valvontasuunnitelma (kunnan valvontasuunnitelma). Valvonnan on oltava laadukasta, riskiperusteista sekä terveyshaittoja ja -vaaroja ehkäisevää. Valvontasuunnitelmalla varmistetaan valvonnan kattavuus eri ympäristöterveydenhuollon toimialoilla. Nämä asiat on huomioitu myös EU:n yleisessä virallista valvontaa ohjaavassa EU asetuksessa 625/2017.

Kunnan valvontasuunnitelmassa on otettava huomioon ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma sekä toimialakohtaiset valvontaohjelmat paikallisten valvontatarpeiden mukaisesti ja riskiperusteisesti. Eläinlääkintähuoltolain osalta kuntien on otettava lisäksi huomioon myös alueellinen suunnitelma. Eläinlääkintähuollon suunnitelma tehdään erillisenä. Valvontasuunnitelma voi olla monivuotinen ja se tarkistetaan ja päivitetään tarvittaessa.

Aluehallintovirasto arvioi kunnan valvontasuunnitelman ja sen toteuman arviointi- ja ohjauksen käytännöllä (AJO-käynnit) tai muussa yhteydessä.

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on varmistaa kuntalaisille turvallinen elinympäristö, jossa ei ole terveyshaittaa aiheuttavia tekijöitä. Lainsäädännössä korostetaan toiminnanharjoittajien omaa vastuuta, mutta viranomaisvalvontaa tarvitaan toiminnan varmistamiseksi, määräystenmukaisuuden varmistamiseksi, toimijoiden tasa-arvoisen kohtelun varmistamiseksi, kuluttajansuojan turvaamiseksi sekä toimijoiden tuotantoedellytysten varmistamiseksi. Valvonnan tulee perustua dokumentoituihin valvontamenettelyihin ja olla myös muulla tavoin hyvää hallintoa koskevien vaatimusten mukaista.

Lainsäädäntö ei edellytä ennen valvontasuunnitelman hyväksymistä toiminnanharjoittajien kuulemista, mutta Kuntaliitto suosittaa vaikutusmahdollisuuksien varaamista hallintolain 41 §:n mukaisesti. Asian vireillöolosta ja vaikuttamismahdollisuuksien käyttämisestä on ilmoitettu Meri-Lapin ympäristöterveysvalvonnan internet-sivustolla.

Edellisen valvontaohjelmakauden 2015 - 2019 teemana oli valvonnan vaikuttavuus. Valvonnan vaikuttavuutta on tärkeää edistää jatkuvasti mm. valvonnan riskiperusteisuudella ja valvonnan tehokkaalla kohdentamisella. Ohjelmakauden 2020 - 2024 teemana on yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö. Lisäksi keskusvirastoilla voi olla omia toimialakohtaisia vuosittaisia painopisteitä, jotka kuvataan toimialakohtaisissa valvontaohjelmissa.

Valvontasuunnitelma toimii kunnassa valvonnan suunnittelun työvälineenä, joten siihen on tarkoituksenmukaista sisällyttää valvontaan kuuluvia ja sitä tukevia asioita, kuten – valvontakohteiden lukumäärä kohdetyypeittäin

- voimavarat ja niiden jakautuminen toimialoittain
- koulutussuunnitelma
- tarkastusten suunnittelu ja toteutus
- valvonnasta perittävät maksut
- näytteenottosuunnitelmat
- laboratoriot ja ulkopuoliset asiantuntijat, joihin valvonta tukeutuu
- valvonnan painopisteet
- valvontahankkeet
- häiriö(erityis)tilannesuunnitelma
- viestintäsuunnitelma.

2 Meri-Lapin ympäristöterveysvalvonnan valvontayksikkö

2.1 Toiminta-alue ja valvontakohteet

Tornion ja Kemin kaupungit sekä Keminmaan, Simon ja Tervolan kunnat ovat perustaneet yhteisen seudullisen Meri-Lapin ympäristöterveys- ja joukkoliikennejaoston, jonka isäntäkuntana on Tornio. Yhteistyö aloitettiin 1.1.2014 ja jaostoon liitettiin myöhemmin alueen joukkoliikenneasiat.

Jaosto huolehtii mm. ympäristöterveysvalvonnan ja eläinlääkintähuollon tehtävistä. Hallinnollisesti jaosto kuuluu Tornion kaupungin tekniseen toimeen ympäristölautakunnan jaostona. Ympäristöterveysjaostoon kuuluu seitsemän jäsentä: kaksi jäsentä kummastakin kaupungista, Tornioista ja Kemistä ja yksi jäsen sekä Keminmaasta, Simosta että Tervolasta. Puheenjohtaja on aina torniolainen ja varapuheenjohtaja kemiläinen. Ympäristöpalveluja johtaa ympäristöpäällikkö. Terveystarkastajilla on toimipisteet Torniossa, Kemissä, Keminmaassa ja Tervolassa. Tervolan toimipisteessä käydään tarvittaessa. Eri toimialoilla on vastaavat viranhaltijat. Terveystarkastajat vastaavat ympäristöterveysvalvonnan tehtävien lisäksi leirintäalueviranomaisen tehtävistä.

Valvontakohteet on yksilöity toimialakohtaisessa suunnitelmassa.

Eri lakien valvontaan on arvioitu työajan jakautuvan seuraavasti:

Toimiala	kokonaistyöaika / htpv
elintarvikevalvonta	495
terveydensuojeluvalvonta	490
tupakka ja nikotiinivalvonta	71
muu valvontaa tukeva työ	300

Kokonaistyöaikaan on laskettu mukaan mm. tarkastuksiin ja näytteenottoon menevä matka-aika.

2.2 Valvontakohderekisteri/Tietojärjestelmä

Vuoden 2019 alussa ympäristöterveydenhuollon keskitetty tietojärjestelmä KUTI/YHTI korvautui VATI-tietojärjestelmällä. VATI:ssa on hyödynnetty aiempien järjestelmien tietovarastoja (kohde- ja valvontatietoja) sekä ominaisuuksia kuten esim. analyysitiedonsiirtopalvelua. VATIn reaaliaikainen käyttöliittymä hyödyntää valvonnan riskiperusteisuu-

den vaatimusta sekä toimii päivittäisen valvontatyön työkaluna. Tietojärjestelmän tavoitteena on huomioida käyttäjien tarpeet valvonnan suunnittelussa ja päivittäisessä valvontatyössä. Järjestelmä toimii jatkossa toiminnanohjaus-, valvontatoimi- ja raportointiratkaisuna viranomaisille.

VYHAN avulla hallinnoidaan ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkötietoja. Järjestelmää käytetään valvontaa ja valvontayksikköä koskevien tietojen keräämiseen. Näitä ovat mm. henkilöresurssit, valvontasuunnitelma ja sen toteuman sanallinen arviointi. VYHA-järjestelmää kehitetään kattamaan myös arviointi- ja ohjauskäyntien dokumentointia ja raportointia.

2.3 Valvonnan resurssit ja tehtävät

Laki ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueista (410/2009) tuli voimaan 15.6.2009. Lain mukaan kunnalla tai yhteistoiminta-alueella tulee olla tehtävien järjestämiseksi käytettävissään vähintään 10 henkilötyövuotta vastaavat henkilöresurssit. Ympäristöterveydenhuollon nykyistä tehokkaampi toimeenpano edellyttää viranhaltijoiden erikoistumista ympäristöterveydenhuollon eri osa-alueisiin. Jotta erikoistuminen olisi tarkoituksenmukaista ja tehokasta, yhteistoiminta-alueella tulee olla palveluksessaan tai sopimuksen perusteella käytettävissään tarpeellinen määrä pätevää ja riittävän kokemuksen omaavaa henkilöstöä.

Meri-Lapin ympäristöterveydenhuollossa työskentelee 16 työntekijää, joista seitsemän (7) terveystarkastajaa, kuusi (6) eläinlääkärinä ja yksi (1) valvontaeläinlääkäri sekä kolme (3) pieneläinhoitajaa. Lisäksi ympäristöpäällikön työajasta noin 30 htpv menee ympäristöterveydenhuollon hallinnon pyörittämiseen.

Riskitekijöiden arviointiin perustuva valvontatarpeen määrittely on tärkeää voimavarojen suunnittelussa. Valvontasuunnitelmassa on arvioitu, miten valvontaresurssit riittävät suunnitelman toteuttamiseen. Voimavarojen tarvetta arvioitaessa on otettu huomioon valvontakohteiden tarkastukset sekä niiden valmisteluun, matkoihin ja tarkastuskertomuksen laatimiseen tarvittava aika. Kokonaistyöpanostarve on tavallisesti noin 2,75 kertaa alueella sijaitsevien kohteiden tarkastuksiin tarvittava aika. Lisäksi lomien ja muiden tiedossa olevien poissaolojen aikaiset järjestelyt pyritään suunnittelemaan etukäteen.

Ympäristöterveydenhuollon aloilla toimii eri valvontaviranomaisia, joiden toimivallasta on säädetty asianomaisissa ympäristöterveydenhuollon laeissa. Valtakunnallisina keskusvirastoina ovat terveydensuojelun ja tupakkavalvonnan osalta Valvira ja elintarvikeasioissa Ruokavirasto. Lääkelain ohjauksesta vastaa Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus (Fimea). Aluehallintovirastot (AVI) toteuttavat ympäristöterveydenhuollon lakeihin perustuvaa valvontaa, ohjausta ja arviointia. Tietyillä sektoreilla valvontatehtäviä on myös elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilla, poliisilla, puolustusvoimilla ja tullilla.

Jaostolla on mahdollisuus siirtää alaiselleen viranhaltijalle toimivaltaansa kuuluvia asioita. Tarvittaessa valvontaviranomainen ryhtyy toimivaltaansa kuuluvien lakien mukaisesti hallinnollisiin pakkokeinoihin epäkohtien korjaamiseksi.

Ympäristöterveysvalvonnassa on tehtäviä, joita ei voida ennakoida, mutta niiden tekemiseen on varattava aikaa. Tällaisia ovat esimerkiksi hakemusten ja ilmoitusten käsitte-

lyä, neuvontaa ja ohjausta, lausuntojen antamista eri viranomaisille, epidemioiden selvittämistä ym.

2.4 Koulutus ja koulutussuunnitelma

Kansanterveyslain (928/2005) 41 §:n mukaan kunnan tulee huolehtia siitä, että työn vaatavuudesta ja toimenkuvasta riippuen henkilöstö osallistuu riittävästi heille järjestettyyn täydennyskoulutukseen. EU:n yleisen valvonta-asetuksen 5. artiklan mukaan virallista valvontaa suorittavan henkilöstön on saatava toimivaltaansa kuuluvalla alalla asianmukaista koulutusta, jonka ansiosta se voi hoitaa tehtävänsä pätevästi ja johdonmukaisesti. Lisäksi henkilöstön on pysyttävä ajan tasalla toimivaltaansa kuuluvalla alalla ja saatava tarvittaessa säännöllistä lisäkoulutusta. Toimivaltaisten viranomaisten on laadittava ja pantava täytäntöön koulutusohjelmia, joilla varmistetaan, että virallista valvontaa ja muita virallisia toimia suorittavalle henkilöstölle annetaan em. koulutusta.

Terveystarkastajat osallistuvat pääsääntöisesti niihin koulutuksiin, jotka ovat suunnatut omaan tehtäväalueeseen. Aluehallintoviraston koulutuksiin ja työkokouksiin osallistuvat mahdollisuuksien mukaan kaikki. Valtakunnallisiin, keskusvirastojen järjestämiin koulutustilaisuuksiin pyritään osallistumaan tarpeellisella määrällä. Koulutuspäiviä arvellaan olevan vuodessa 5-8 henkilötyöpäivän verran viranhaltijaa kohden. Terveystarkastajille laaditaan koulutussuunnitelma vuosittain, joka toimitetaan Tornion kaupungin henkilöstöpäällikölle tiedoksi. Nykyisin suuri osa koulutuksista on etäyhteyksillä Skype-koulutuksia tms., joihin voidaan osallistua työpisteissä.

Koulutuspäiviksi voidaan varsinaisten koulutuspäivien lisäksi lukea muutakin ammattitaidon edistämistä, kuten työnohjauspäiviin osallistuminen, malliasiakirjoihin perehtyminen tai muu suunnitelmallinen pätevyyden ylläpito.

2.5 Valvonnan maksullisuus

Kunnan valvontaviranomaisen on perittävä toimijalta hyväksymänsä taksan mukainen maksu valvontasuunnitelmaan sisältyvistä tarkastuksista, näytteenotosta ja näytteen tutkimuksesta. Valvontamaksut määritellään siten, että ne kattavat suunnitelmallisesta valvonnasta aiheutuneet kustannukset.

Seudullisen ympäristöterveys- ja joukkoliikennejaoston hyväksymä taksa on nähtävillä Tornion kaupungin internet-sivuilla osoitteessa www.tornio.fi, kohdasta kunnallinen sääntökokoelma.

Ympäristöterveysvalvonnassa maksuja peritään seuraavien lainkohtien mukaan:

Elintarvikelaki (23/2006) 71 §

Terveystarkastuslaki (763/1994) 50 §

Tupakkalaki (693/1976) 25 a §

Lääkelaki (395/1987) 54 a-54 d §

Ympäristöterveysvalvonnan valvontasuunnitelman mukainen valvonta on maksullista. Kunnan lakisääteisistä tehtävistä, kuten ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisesta valvonnasta perittävien maksujen on perustuttava lakiin. Ympäristöterveydenhuollon lakien (pois lukien tupakkalaki) yhteisenä lähtökohtana on, että valvontasuunnitelmien

mukaisista tarkastuksista peritään taksan mukainen maksu. Täten myös valvontahankkeisiin liittyvät tarkastukset ovat maksullisia, jos ne on kirjattu kunnan valvontasuunnitelmaan. Kohteen hyväksymisen, ilmoituksen käsittelyn ja niihin liittyvien tarkastusten sekä uusintatarkastuksen maksullisuuden osalta on säädetty ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä erikseen. Tupakkalain nojalla peritään kahdentyyppisiä maksuja. Hakemusten ja ilmoitusten käsittelystä peritään kustannukset kattavia käsittelymaksuja. Tupakan myyntiluvan valvonnasta peritään veroluonteinen myyntipistekohtainen valvontamaksu, jolta ei edellytetä kustannusvastaavuutta.

Maksujen periminen suunnitelmallisesta valvonnasta edellyttää hyväksytyä valvontasuunnitelmaa ja maksutaksaa. Maksullisuuden tavoitteena on ympäristöterveysvalvonnan voimavarojen turvaaminen, minkä vuoksi on tärkeää, että maksutulot kohdennetaan kunnassa valvonnasta vastaavalle yksikölle. Valvonnasta saadut tulot kohdennetaan seudullisen ympäristöterveysvalvonnan toimintaan ja kehittämiseen sekä resurssien turvaamiseen.

Suunnitelmallisen valvonnan laskutuksessa on käytössä tuntitaksaan perustuva maksu eri valvontakohdetyypeille. Valvontakohdetta laskutetaan summalla, joka perustuu keskimääräiseen arvioon kohteen vaatimasta tarkastusajasta. Muista maksuista poiketen tupakkatuotteiden ja nikotiinivalmisteiden vähittäismyynnin valvontamaksut ovat myyntipistekohtaisia vuosimaksuja.

Maksullista on myös valvontasuunnitelmaan sisältyvän tarkastuksen perusteella annettujen määräysten valvonta silloin, kun määräysten antaminen perustuu säännösten noudattamatta jättämiseen. Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä on kuitenkin eroja, jotka on otettava huomioon maksuja määrättäessä.

Valvontasuunnitelmaan kirjatut valvontaprojektien tai -hankkeiden puitteissa tehdyt tarkastukset ja tutkimukset ovat maksullisia. Maksullisia voivat olla myös sellaiset tarkastukset, jotka tehdään kohdetyyppiin, jota on valvontasuunnitelmassa muutenkin suunniteltu tarkastettavan, vaikka erillistä mainintaa projektista tai hankkeesta ei valvontasuunnitelmassa olisikaan.

Maksuja ei kuitenkaan voida periä esimerkiksi ruokamyrkytys- ja talousvesiepidemioiden tai valitustapausten selvittämisestä, vaan näihin tulee varata varoja talousarviossa. Tupakointikieltojen suunnitelmallisesta valvonnasta tai tupakointikieltojen rikkomisesta tehtyjen ilmoitusten perusteella tehtävästä valvonnasta ei peritä erillistä maksua.

Valtio korvaa kunnille aiheutuneet kustannukset sellaisista keskusviranomaisten kuntien toimeenpantavaksi ohjaamista tarkastuksista, näyteenotoista, tutkimuksista ja selvityksistä, jotka ympäristöterveysvalvonnan lainsäädännössä säädetään yksinomaan keskusviraston tehtäviksi. Kunnan viranomaisen ja AVI ovat kuitenkin velvollisia pyydettäessä toimittamaan korvauksetta keskusvirastolle tarkastuksia, valvontatoimenpiteitä, valvontahenkilöstöä, maksuja sekä valvontaa koskevia muita tietoja ympäristöterveysvalvonnan lakien mukaisen valvonnan ohjausta, seurantaa, raportointia ja tilastointia varten.

Viranomaistoiminnalle on määritelty tuntihinta, joka on aina sama riippumatta siitä, kuka viranhaltija tarkastuksen tekee. Tarkastukseen keskimääräisesti käytettävään aikaan

kuuluvaksi lasketaan tarkastuksen valmistelu, tarkastuksen sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen.

Kuntaliiton yleiskirjeen ohjeistuksen mukaan matkakustannukset on sisällytetty yleiskustannuksiin, jolloin ne tulevat mukaan tuntihintaan eikä matkasta aiheutuvia kustannuksia enää lisätä laskuun.

Ympäristöterveysvalvonnan lainsäädännön mukaan voidaan periä viivästyskorkoa. Jos toimenpiteistä määrättyä maksua ei ole suoritettu eräpäivänä, peritään viivästyneelle määrälle vuotuista korkoa korkolain (633/1982) 4 §:n i momentin mukaisesti.

2.6 Viranomaisyhteistyö

Hallintolain (434/2003)10 §:n mukaan viranomaisten on autettava toisiaan sekä pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä. Ympäristöterveydenhuollon tehtävät edellyttävät jatkuvaa vuoropuhelua ja yhteistyötä eri viranomaisten (mm. rakennusvalvonta, ympäristönsuojelu, työsuojelu, pelastuslaitos, verohallinto, poliisi, maankäyttö, ELY-keskus) kesken. Ympäristöterveydenhuollon siirryttyä alueellisiin yksiköihin on yhteydenpito ja vuoropuhelu peruskunnan viranomaisten kanssa entistäkin tärkeämpää. Yhteistyötä on tehtävä niin varautumisen kuin toimijoiden valvonnan (luvat, ilmoitukset ja muu valvonta) yhteydessä.

Hyvä yhteistyömalli perusterveydenhuollon ja ympäristöterveysvalvonnan välillä on kunnan epidemiologisen työryhmän ylläpitäminen ja sen säännöllinen kokoontuminen. Terveystenhuollon rooli on tärkeä esim. ruokamyrkytys-epidemioiden havaitsemisessa ja jos yhteistyö toimii hyvin, ilmoittaminen poikkeavista tapauksista toimii luontevasti.

Yhteistyön kehittäminen on tärkeää myös eri valvontayksiköiden välillä koko Pohjois-Suomen alueella ja erityisesti Lapin yksiköiden välillä.

2.7 Yhteistyö toimijoiden kanssa

Ympäristöterveydenhuollon lakien noudattaminen edellyttää toimijoilta paljon osaamista. Viranomaisten on neuvottava, ohjattava ja ohjeistettava toimijoita mm. lainsäädäntöön ja sen tulkintaan liittyvissä asioissa. Toimijoille annetaan vaikuttamismahdollisuuksia, silloin kuin se on mahdollista esimerkiksi järjestämällä keskustelutilaisuuksia tai hyödyntää sähköisiä alustoja yhteistyössä toimijoiden kanssa. Tarkoituksena on siirtää tiedonkulun painopistettä yksisuuntaisesta mallista (viranomaiselta toimijalle) vuorovaikutteiseen ja keskustelevaan malliin, jossa kaikki osapuolet saavat mahdollisuuden esittää oman kantansa.

Viranomaisen on vahvistettava yhteistyötä niiden toimijoiden kanssa, joilla on velvollisuus varautua ympäristöterveydenhuollon häiriötilanteisiin (EL 46 §, EtL 43 §, TsL 8 §).

2.8 Viestintä ja valvonnan näkyvyys

Viestintään kuuluu mm. asiakaspalvelua, neuvontaa, opastusta sekä tiedottamista. Tiedottamiseen kuuluu olennaisena osana avoimuus, selkeys ja aktiivisuus. Viestintä edellyttää yhteistyötä, avointa tietojenvaihtoa ja toimivaltarajoista sopimista viranomaisten kesken.

Tiedotuksessa käytetään eri tiedotusvälineitä ja kuntien internet-sivuja sekä paikallis-lehdistöä ja -radiota. Viestintä on yhdenmukaistettu Meri-Lapin ympäristöterveysvalvonnan osalta.

Ympäristöpalvelujen johtosäännön mukaan päävastuu tiedottamisesta on ympäristöpäälliköllä. Terveystarkastajat huolehtivat muusta tiedottamisesta tarkastusten ja muiden tehtävien ohessa.

3 Valvonta

3.1 Yleistä

Tämän suunnitelman mukainen valvonta perustuu kansanterveyslain 1 §:ssä mainittujen ympäristöterveysvalvonnan lakien mukaan kunnille säädettyyn valvontaan. Lainsäädäntö on esitetty tarkemmin toimialakohtaisissa valvontasuunnitelmissa. Suunnitelmaan on koottu valvontayksikön alueella erityisesti suunnitelmakaudella painottuva valvonta, painopisteet ja projektit

3.2 Tarkastuksen sisältö ja tavoitteet

Toimialakohtaisiin valvontaohjelmiin on kirjattu tarkastukset valvontakohtetyypeittäin tai valvontakohteittain. Tarkastustiheydet määräytyvät riskinarvioinnin kautta.

Tarkastuksen yleinen sisältö eri toimialoilla

Toimiala	Tarkastuksen yleinen sisältö
Elintarvikevalvonta	-Minkä tahansa näkökohdan tutkiminen sen toteamiseksi, onko kyseinen näkökohta vaatimusten mukainen. -Pääsääntöisesti ilman ennakkovaroitusta -Yksi tarkastus ei yleensä voi kattaa koko yrityksen toimintaa, kohdistuu johonkin tiettyyn osaan, kuitenkin niin, että tarkastusperiodin aikana kaikki toiminnot tulevat tarkastetuiksi
Terveystarkastuksen valvonta	-Selvittää terveysvaaran tai haitan esiintyminen -Aistinvaraista tarkastelua ja arviointia, usein mittauksia ja näytteenottoa -Pääosa tarkastuksista ilmoitetaan etukäteen
Tupakkalain ja lääkelain valvonta	-Tavoite tarkastaa kohteen toiminnan ja tilojen vaatimustenmukaisuus. -Pääosin myyntipaikkojen tarkastukset tehdään ilmoittamatta, mutta osa tarkastuksista on tarkoituksenmukaista tehdä etukäteen ilmoittamalla.

Ympäristöterveysvalvontaan liittyvän valvonnan toimeenpanossa tarkastustoiminta on oleellinen osa selvitetessä valvottavan kohteen tai toiminnan vaatimustenmukaisuutta. Tarkastus voi kohdistua tiloihin, toimintatapoihin, olosuhteisiin, asiakirjoihin ja tuotteisiin. Yksittäinen tarkastus voi pitää sisällään koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osaluheen tarkastuksen. Tarkastukset voivat sisältää näytteiden ottoa ja mittauksia koh-

teen, kohteessa harjoitettavan toiminnan tai siellä valmistettavien tuotteiden tai tarjottavien palvelujen mahdollisten terveyshaittojen selvittämiseksi sekä turvallisuuden ja määrystenmukaisuuden arvioimiseksi. Pelkkää näytteenottoa ei pidetä tarkastuksena.

Valvontasuunnitelmasta ilmenee tarkastuksen sisältö valvontakohdetyypeittäin. Valvontasuunnitelmaan kirjatut tarkastukset ovat valvontayksikön säännöllistä tarkastustoimintaa. Tarkastuksen sisältö määräytyy sen mukaan, millaiseen kohteeseen ja minkä lain perusteella se tehdään. Joihinkin kohteisiin saattaa olla tarkoituksenmukaista tehdä tarkastus samanaikaisesti useamman lain perusteella. Tarkastuksen lakiperusteet käyvät ilmi sekä valvontasuunnitelmassa (ennalta suunnitellun valvonnan osalta) että tarkastuksen jälkeen laadittavassa tarkastuskertomuksessa.

Tarkastuksesta laaditaan aina tarkastuskertomus Vatijärjestelmään ja tarkastetut asiat kirjataan, vaikka niissä ei tarkastuksen aikana havaittaisikaan epäkohtia. Tarkastuskertomukseen merkitään valvonnan tarkoitus, sovellettu lainsäädäntö, käytetyt menetelmät ja valvonnan tulokset sekä tarvittaessa asianomaiselta toimijalta edellytettävät toimet ja niiden määräajat. Tarkastuskertomus toimitetaan tiedoksi asianosaisille.

3.3 Näytteenottosuunnitelma ja tutkiminen

Näytteenotto ja tuotteiden laatuun liittyvät tutkimukset ovat osa valvontaa, mutta viranomaisen ensisijaiset keinot todentaa elintarvikkeiden oikeaa käsittelyä ja tuotteiden laatua ovat muut valvonnan keinot kuin näytteenotto. Tärkein keino on toiminnan olosuhdevalvonta ja omavalvonnan toimivuuden valvonta (omavalvontanäytteenoton ja sen tulosten, korjaavien toimenpiteiden, jäljitettävyyden, pakkausmerkintöjen, lämpötilojen seurannan, tuotteiden myyntiaikojen, tilojen puhtauden jne. valvonta). Terveysturvassa pyritään myös olosuhdevalvonnan kautta turvaamaan toiminnan laatu.

Toimialakohtaiseen näytteenottosuunnitelmaan sisällytetään kaikki toimintayksikön suunnitellut ja lainsäädännössä edellytetyt näytteenotot ja tutkimukset, jotka pystytään suunnittelemaan etukäteen. Näytteitä otetaan myös, jos esimerkiksi tarkastuksessa todetaan perustellusti tutkimuksen tarpeellisuus. Tällöin kirjataan myös tutkimuksen maksaja.

Näytteenoton voi suorittaa viranhaltija itse tai ulkopuolinen näytteenottaja. Viranomaisen varmistuu näytteenottajan osaamisesta, jotta näytteenotto toteutetaan asianmukaisesti. Näytteenottaja voi osoittaa ammattitaitonsa käytännön työtehtävissä aidoissa työympäristöissä tai ympäristönäytteenottajan henkilösertifiointilla. Terveysturvaviranomainen voi arvioida näytteenottajan pätevyyttä ja mahdollista koulutustarvetta, jos näytteenottajalla ei ole em. sertifiointia. Pätevän näytteenottajan pitää ylläpitää taitojaan kouluttautumalla säännöllisesti ja dokumentoida kouluttautumisensa.

Näytteet toimitetaan tutkittavaksi mahdollisimman nopeasti laboratorioon ja näytteen saapumisesta sovitaan laboratorion kanssa etukäteen. Näytteet toimitetaan asianmukaisissa kuljetusolosuhteissa. Tuotteen, joka ei säily huoneenlämmössä, suositellaan saapuvaksi laboratorioon 36 tunnissa näytteenotosta. Mikrobiologiset analyysit tulisi aloittaa mahdollisimman pian, mieluiten 24 tunnin sisällä. Kuitenkin analyysin pitäisi alkaa viimeistään 48 tunnin sisällä näytteenotosta, ellei analyysin menettelyohjeessa todeta toisin. Joskus näyte tutkitaan myös tietyn ajan jälkeen esim. säilyvyystutkimuksissa.

Kunnan on varauduttava häiriötilanteiden kustannuksiin, kuten elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittämiseen liittyvään näytteenottoon ja laboratoriotutkimuksiin.

3.4 Laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu

Meri-Lapin ympäristöterveysvalvonta käyttää ensisijaisesti joko Rovaniemellä sijaitsevaa Eurofins Ahma Oy:n palveluita tai Oulun ScanLab Oy -laboratorion palveluita. Molemmat laboratoriot ovat Eviran hyväksymiä laboratorioita. Käytettävät laboratoriot ovat akkreditoineet tutkimusmenetelmänsä. Laboratorioiden valinnassa on otettu huomioon tutkimuskustannusten lisäksi kuljetuskustannukset, kuljetusajat ja palveluiden saatavuus.

Laboratoriopalvelujen saatavuus iltaisin ja viikonloppuisin erityistilanteiden varalta on sovittu em. laboratorioiden kanssa.

Lisäksi käytetään tarvittaessa muita akkreditoituja laboratorioita, kuten THL:n laboratorioita legionellanäytteiden tutkimiseen ja STUKin laboratoriota säteily (radon) tutkimuksiin.

Tarpeen mukaan voidaan käyttää myös muita laboratorioita, mutta niiden hyväksyminen ja vaatimustenmukaisuus varmistetaan ennen näytteen lähettämistä.

Valtakunnallisissa tutkimusprojekteissa tutkimuksen pyytänyt virasto päättää käytettävän tutkimuslaboratorion.

3.5 Laatutyö ja laatujärjestelmät

Kaikessa valvonnassa ja viranomaistyössä pyritään toimimaan laadukkaasti, tehokkaasti ja vaikuttavasti. Tarve laadukkaaseen työhön korostuu mm. valvonnan maksullisuuden myötä. Ympäristöterveysvalvonta antaa vuosittain peruskunnille tiedoksi valvonnan toteutumISRaportin. Ympäristöterveysvalvonnan laeista vain elintarvikelaissa edellytetään valvontaviranomaiselta toimintaan sopivaa laatujärjestelmää. Ympäristöterveysvalvonnassa on käytössä Ympäristöterveydenhuollon laatujärjestelmä – terveydensuojelun valvontaohjeisto ja elintarvikevalvonnassa Oiva-arviointiohjeet, joilla varmistetaan valvonnan yhtenäisyys. Valvontayksikössä on käytössä Valviran sivuilla julkaistu valvontaohjeisto.

Keskusviranomaiset tukevat kuntia laatutyössä laatimalla ohjeita ja malliasiakirjoja. Terveystarkastajat ovat laatineet myös omia asiakirjoja ja toimintaohjeita, jotka tullaan yhdenmukaistamaan.

Yksi tärkeä laatukysymys on valvonnan tasapuolisuus eli se, että valvonta ja vaatimukset ovat samanlaisia sellaisille yrityksille, joiden toiminta on samanluonteista, -laajuista ja -laatuista. Yhtenevän tarkastustoiminnan tasapuolisuuden varmistamiseksi ja yhteneväisten tarkastuskäytäntöjen vuoksi henkilöstö tekee yhteis- tai ristiintarkastuksia (pariauditointia) erilaisissa kohteissa ja arvioi omaa toimintaansa sen kautta. Pariauditoinnin tuloksien avulla voidaan tehdä lainsäädännön puitteissa omia tarkastusohjeita yms., joita kaikki yksikössä noudattavat.

Henkilökunnan pätevyyden varmistaminen on osa laatutyötä. Keskusvirastot tiivistävät yhteistyötään ympäristöterveysvalvonnan täydennyskoulutuksen koordinoimiseksi. Yhteisillä koulutuspäivillä käsitellään koko ympäristöterveysvalvonnalle yhteisiä teemoja, kuten kunnan valvontaviranomaisen laatujärjestelmän kehittämistä, kunnan valvontasuunnitelman laatimista ja toteuman arviointia, hallinnollisia pakkokeinoja sekä tietojärjestelmähankkeita.

Valvontaviranomainen voi valvonnassa käyttää apunaan ulkopuolisia asiantuntijoita. Ulkopuoliset asiantuntijat voivat tehdä valvontaviranomaisen pyynnöstä viranomaisvalvontaa varten tarvittavia tarkastuksia, tutkimuksia ja selvityksiä. Ulkopuolisella asiantuntijalla on oltava tarkastusten, tutkimusten ja selvitysten tekemiseen tarvittava asiantuntemus ja pätevyys. Ulkopuolisen asiantuntijan on osoitettava pätevyytensä ja käyttämiensä tarkastus- ja tutkimusmenetelmien luotettavuus palveluja tilaavalle viranomaiselle.

4 Erityistilanteisiin varautuminen

4.1 Toiminta ja viestintä erityistilanteissa

Elintarvike- ja terveydensuojelulain mukaan kunnan terveydensuojeluviranomaisen on yhteistyössä muiden viranomaisten ja laitosten kanssa ennakolta varauduttava erityistilanteiden aiheuttamien terveyshaittojen ehkäisemiseksi, selvittämiseksi ja poistamiseksi tarvittaviin valmius- ja varotoimenpiteisiin.

Erityistilanteiden aikana tiedottamisesta huolehtii se, jolle kunnassa kuuluu tiedottaminen.

Kunnan epidemiaselvitystyöryhmä on ensisijainen toimija paikallisten elintarvike- ja talousvesivälitteisten epidemioiden selvittämisessä. Joskus epidemia ilmoitetaan suoraan ympäristöterveysvalvontaan ennen kuin terveydenhuollossa havaitaan tautitapausten määrän kasvu. Ajantasainen tiedonkulku ja selkeä työnjako eri toimijoiden kesken on epidemiaselvityksissä tärkeää. Talousvesivälitteisissä epidemioissa epäily voi syntyä myös vesilaitokseen tehtyjen yhteydenottojen pohjalta.

Ympäristöterveysvalvonnalla on oma erityistilannesuunnitelmansa, joka on linkitetty Meri-Lapin kuntien valmiussuunnitelmiin. Suunnitelmaa päivitetään säännöllisesti. Valmiussuunnitelmassa on huomioitu erityis- ja poikkeustilanteista mm. vesiepidemiat, kemikaalionnettomuudet ja talousveden saastuminen tai jätevesien vaikutuksesta huomioiden myös ilkivalta ja sabotaasi. Erityistilanteissa hyödynnetään eri asiantuntijatahojen ohjeistuksia kuten Ruokavirasto, terveyden- ja hyvinvoinninlaitos, säteilyturvakeskus ja STM.

5 Valvontasuunnitelman hyväksyminen

Meri-Lapin ympäristöterveysvalvonnan valvontasuunnitelma ja sen olennaiset muutokset hyväksytään Meri-Lapin ympäristöterveys- ja joukkoliikennejaostossa. Hyväksyessään valvontasuunnitelman viranomainen myös kirjaa suunnitelman toteutumisen seurattavan.

6 Suunnitelman toteutumisen arviointi

Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointia hyödynnetään ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, toimivuuden varmistamisessa sekä uusien suunnitelmien laadinnassa. Toteutumisen arvioinnissa tulee arvioida:

- Suunnittelun toiminnan ja tarkastusten kattavuus
- Tarkastusten ja näytteiden määrä
- Valvonnasta saatujen tulot ja niiden kohdentuminen
- Voimavarat ja yhteistoiminta-alueen toimivuus
- Toiminnan kehittämistarpeet
- Arviointi- ja ohjauskäynnit

Valvontasuunnitelman toteutumisen raportointi tehdään VATI- ja VYHA –järjestelmien avulla.

Ympäristöterveys- ja joukkoliikennejaostossa käsitelty valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi toimitetaan VYHA:n kautta AVlin vuosittain maaliskuun loppuun mennessä. Aluehallintovirasto arvioi sekä valvontasuunnitelman että sen toteutumisen.